

חובה להבטיח את הזכות האלמנטרית של כל תושב בהתיישבות על בית מגוריו

אבשלום (אבו) וילן

אחרי שקראתי בעיון רב את כל חומר הרקע על הרפורמה המוצעת ועשיתי שיעורי בית, ועל אף ניסיון רב-שנים בקריאת מסמכים, אני מודה ומתוודה שלא הבנתי. מה משמעות המילים הכתובות בחומר. למה באמת התכוון המשורר. כשניסיתי לשאול מה פירוש וביקשתי לדעת אם מדובר בעיקרון של הפרטה כוללת של הקרקעות במדינת ישראל, נאמר לי שהתשובה היא שלילית. פשוט לא. האם מדובר רק על הבעיה האמיתית שלפיה אנשים שגרים בדירתם תלויים במינהל וצריכים לשלם בעבור כל הסבך הביורוקרטי? גם זה לא ברור מתוך מה שכתוב. ניסיתי להבין למה התכוון מחבר הטקסט בנושא ההתיישבות, ואז התברר לי שמאחר שקיימת תביעה בכג"צ, הנושא יידון באמצעות ועדה ממשלתית, וכי קיימים גם הסכמים קואליציוניים שיש להתחשב בהם. ולכן כל עניין ההתיישבות הוא, בינתיים, מחוץ לתחום. בנוסף, מסתבר שקיים הסדר מקביל בין קרן קימת למינהל על החלפת קרקעות, שאינני יודע אם הוא חלק מהרפורמה או לא חלק מהרפורמה. האם ההסדר הזה קיים או לא קיים? הבנתי גם שחולקו דפי הסבר שאומרים שקרן קימת היא בעד ההסדר, אבל בעצם היא מתנגדת לו.

מילא שלא הבנתי. אני מניח שבמשך הזמן אלמד ואבין. אבל יש משהו שממנו ממש נבהלתי. יחד עם כל עם ישראל שמעתי את נאומו של ראש הממשלה, בנימין נתניהו, באוניברסיטת בר אילן. להפתעתי, למרות השקפת העולם שלי השונה מאוד משלו, הסכמתי עם חלק גדול מדבריו. אבל פתאום שמעתי מפיו של ראש הממשלה קריאה מוזרה לכל מיני משקיעים מהמפרץ הפרסי לבוא ולהשקיע בארץ. ופרט לבהלה שהנה, נסיכויות המפרץ עומדות לקנות את מדינת ישראל, לא הבנתי שוב, איך ייתכן שכאשר מתחילים להפריט קרקעות באופן מסיבי, כהשקפת עולם, כשיטה מעשית, אפשר להגן על העיקרון שאדמת הלאום באמת תישמר באותן ידיים שבהן צריכה להישמר? איך בדיוק תבוצע המשימה? האם יבוא לידי ביטוי ממשי מהלך של מסחר שיתחיל בתל אביב וייגמר בסעודיה? מישהו חשב על זה לעומק? מישהו באמת אומר – אני רוצה לפתח, אני רוצה ליוזם, אני מוכן שבעלי הדירות יהיו גם בעלי הקרקע שעליה בנויות

חובה להבטיח את הזכות האלמנטרית של כל תושב בהתיישבות על בית מגוריו

הדירות? האם כל הדיון בכנסת בנושא הזה יהיה רציני? האם זה לא ניסיון לבצע מחטף פוליטי? ככה מטפלים בנושא שהוא אולי הקשה ביותר מבחינת הנושאים הלאומיים של התשתיות שבהם צריך לטפל? גם את המהלך הזה אני לא מכין.

אחרי כל האי־הבנות האלה שלי, אני רוצה להתייחס למשהו שכן מובן לי. ההתיישבות ההתיישבות הכפרית בישראל מונה בערך 830 יישובים. הסיפור של חקלאות, של הריאות הירוקות של המדינה, של העיקרון "לשמור אדמה ולעבדה", הוא סיפור נכון בכל קנה מידה ואיך שלא מסתכלים עליו. אבל למרות היותו נכון, לא ראיתי שבשנים האחרונות היתה איזושהי התייחסות רצינית ואמיתית לשאלה איך פותרים את בעיית עיגון הזכויות של החקלאים על בית המגורים שלהם בשטח הכחול, ואיך מטפלים בכל שמירת השטחים הפתוחים ושמירת החקלאות. כל מה שנעשה בהקשר זה היה רק דיבורים. מס שפתיים. העבירו את הבעיה לטיפול משפטנים ואלה לא נגעו בזה. הם פשוט תקעו את הטיפול שנדרש. ולא במקרה.

נכון שההתיישבות עשתה שגיאות בעבר. היה ראש מינהל אחד שהיו לי איתו הרבה מאוד ויכוחים, אבל לפחות הוא הציב את הדברים על השולחן ביושר. הוא אמר לי, "תסתכל קדימה. בסופו של דבר לא יהיו מושבים ולא יהיו קיבוצים במדינת ישראל. יהיו אנשים שיגורו בשטחים האלה. אני רוצה, כמינהל, להבטיח שאתם תשבו על הקרקע. אני אתן לכם את כל הזכויות לבתים. אבל אני רוצה להבטיח שאם וכאשר האדמה החקלאית תימכר, אני מינהל מקרקעי ישראל, אחזיק בה." אמרתי לו, "זה בדיוק הוויכוח הגדול שלי איתך. אני רוצה שהאדמה הזאת תישאר חקלאית."

ומה בפועל? אחרי שגומרים עם כל המנטרות, עם כל הבלופים ועם כל הקמפיינים האדירים, רואים שבתוכניות הכי גרנדיוזיות, עם יותר מארבעה מיליון דונם חקלאיים, בכל תוכנית לא יילקחו יותר מ־10% מהשטחים לבנייה עתידית ב־20, 30, 50 השנים הבאות.

השאלה הגדולה באמת היא איך משמרים קרקע חקלאית, איך נותנים היתרי בנייה באותם מקומות שצריך לתת, איך מתגברים על הבושה הזאת, שמתוך 830 יישובים כפריים במדינת ישראל, יש 140 קיבוצים שיושבים עם חוזי חכירה לדורות, 450 מושבים בערך, אחד עם חוזה קבוע, וכל השאר עם חוזים תלת־שנתיים או אחרים, מתגלגלים, מתחדשים. איך מבטיחים את הזכות האלמנטרית של כל תושב בהתיישבות

על הבית שלו, כמו בכל מקום אחר בישראל. אבל לא פחות מכך חשוב, איך מבטיחים את העתיד החקלאי, את הריאות הירוקות וכל מה שמסביב. לצערי, אין דיון על זה. יש התווכחויות משפטיות וכבר עשר שנים המערכת תוקעת כל רפורמה. למרבה הצער גם הרפורמה המוצעת אינה מטפלת בפתרון בעיית האפליה הזו. הרפורמה הזו היא הרבה יותר פופוליסטית מאשר פוליטית וגם היא לא מנסה להתמודד ברצינות עם הבעיות.

הטיפול הפרלמנטרי-ציבורי ברפורמה ראוי להיות מוצג בהשוואה מסוימת לדיון שהתקיים בכנסת על חוקי הפנסיה. הייתי חבר בוועדת הכספים כשהעבירו את חוק הארכת גיל הפנסיה, לנשים מ-60 ל-64 ולגברים מ-65 ל-67. בצרפת צעדו מיליון איש ברחובות פריז במחאה על הנושא הזה. בכל מערב אירופה התקיים דיון ציבורי בשאלה הזו במשך שנתיים-שלוש. וכמה זמן נמשך הדיון בישראל? בליץ של 26 שעות. וזאת בנושא שנוגע אישית כמעט לכל אזרח. ללא כל דיון ציבורי פתוח ויסודי. יכול להיות שלאחר הדיון הציבורי היינו מקבלים בסוף אותה החלטה. אבל התהליך היה פגום. לתהליך הדמוקרטי יש חשיבות ממדרגה ראשונה. כדי לסיים את האנלוגיה אומר רק זאת, לצערי, לא ראיתי במה אחת שעליה נערך דיון בנושא הרפורמה, למעט הבמה של המכון לחקר שימושי קרקע, שנערך בה דיון ציבורי אמיתי. לשיטת פעולה כזו קוראים מחטף. ולמחטפים צריך להתנגד.